

Våra värderingar - politik och religion

En rättvis värld är möjlig

Innehållsförteckning

Våra värderingar i en global värld	3
Politik och religion	4

Rapporten är en del i det internationella rådslagsarbetet från Socialdemokraterna. Våra rapporter innehåller förslag som ska diskuteras under hösten 2008.

Det internationella rådslagsarbetet leds av Jan Eliasson och Margot Wallström. I rådslagsgruppen ingår också: Urban Ahlin, Lena Hjelm-Wallén, Göran Färm, Veronica Palm, Leif Pagrotsky, Björn von Sydow, Laila Naraghi, Kent Härstedt och Liselotte Lenberg.

Har du synpunkter? Skicka dina kommentarer och förslag till:
varlden@sap.se eller besök oss på www.socialdemokraterna.se

Rådslag Världen
Socialdemokraterna
105 60 Stockholm

Våra värderingar i en global värld

Aldrig tidigare har vi rest i sådan utsträckning som i dag. Aldrig någonsin har människor handlat med varandra i så stor utsträckning som i dag. Aldrig har så många människor rört sig över nationsgränser för att arbeta, bo eller leta efter en fristad som i dag. Aldrig har så många jobb varit beroende av skeenden och beslut på andra sidan jordklotet. Kulturer och värderingar möts och bryts. Världens olika språk lärs ut i en större omfattning än någonsin. En majoritet av jordens människor kan i realtid ta del av bilder, budskap och rapporter från stora händelser med hjälp av den nya informationstekniken.

Denna rapport syftar till att väcka en diskussion om relationen mellan politik och religion i dagens globaliserade värld.

Det samhälle vi kommer att leva i tillsammans i framtiden kommer sannolikt vara ännu öppnare och nationsgränser får en allt mindre betydelse. För bara ett par generationer sedan var det en stor händelse att ha besökt en annan del av Sverige än sina hemtrakter eller mött en person från ett annat land.

Vi lever idag i ett postmodernt samhälle med arbetskamrater, vänner, grannar och personer som har olika etnisk bakgrund, språk, traditioner och trosuppfattningar. Där kan fördomar finnas som bygger upp murar mellan människor eller mellan länder. Där gamla mönster möter nya, det kända möter det okända, just där uppstår ibland krockar och nästan alltid diskussioner. Vi bejakar mångfalden då vi vet att den i det långa loppet stärker oss. Men fördomar kan också växa och slå in kilar i våra samhällen. Anna Lindh sammanfattade vår syn i ett tal från september 1999 fördomar och mänsklig värdighet:

”Fördomar måste mötas med en kombination av kunskap, personliga erfarenheter och dialog ämnad att skapa förtroende. Det finns anledning för oss alla att ta till oss det gamla indianska ordspråket: Döm aldrig en broder förrän du gått två månvarv i hans mockasiner”.

I samma tal konstaterade Anna Lindh att det inte räcker att se på religionsfrågor som enbart privata. Andliga erfarenheter och teologiska frågor må vara privata, men religion fungerar också som kulturbärare och uttryck för etiska grundhållningar, vilket kräver ett bredare politiskt angreppssätt.

Nästan överallt frodas religiösa rörelser. Religionen erbjuder människan något viktigt, något som arbetarrörelsen också erbjuder – en mening och riktning, värderingar att dela och något

större att vara med att genomföra. Den grundläggande rättigheten att tro är lika viktig som att rätten att inte tro. Chiles president Michelle Bachelet uttryckte det som att ”Jag har inte blivit välsignad med gåvan att tro”.

Religion har ofta varit en svart fläck inom politiska rörelser. Vi måste bli bättre på att förstå, analysera och utforska gränslandet mellan religion och politik.

Politik och religion

De nära kopplingarna mellan kyrka och de konservativa krafterna i Sverige under 1800- och 1900-talen gjorde delar av socialdemokratin oförmögen att se religion som en legitim form för tolkning av livets stora frågor. Det sekulära samhällskontraktet från 1900-talet som betraktade religion som en privatsak måste fördjupas och erkänna religionernas samhälleliga dimensioner. Bland nya och gamla grupper av svenskar är t.ex. islam, judendom och kristendom levande traditioner där mening och livsmod skapas. För dessa grupper riskerar den sekulära socialdemokratin att framstå som livsförnekande, ointressant och provinsial.

Respekten för mänskliga rättigheter inom socialdemokratin måste inbegripa respekt för människors rätt att mötas i gudstjänst, bön och att tolka livet i religiösa riter och texter.

Religionens växande politiska roll i nutiden är kopplad till globaliseringen som medför nya former för interaktion mellan kulturer.

När de sekulära ideologierna inte anses erbjuda svar och framtidshopp blir andra identitetsbärare och andra politiska lösningar viktigare. Globaliseringen har förändrat Sverige och Europa för alltid. Situationen kräver att socialdemokratin – för att vara relevant och livsbejakande - formulerar en ny politik med fördjupad analys av kultur, religion och bildning i Sverige och i Europa.

Religionens återinträde i politiken innebär både risker och möjligheter. Politiserad religiös fundamentalism förenklar en komplex värld till svart och vitt, till onda och goda, och legitimerar därigenom våld och maktpolitik. Allra tydligast blir detta när politiska ledare säger sig företräda en syn där gudomlig rätt, i deras egen tolkning, anses stå över demokrati, folkrätt och mänskliga rättigheter. Det finns politiska intressen som vill skapa motsättningar mellan kulturer och därmed stimulera en utveckling som ibland beskrivs som ”Clash of Civilization”. I en sådan situation finns lite utrymme för nyanser.

När religioner lyfter fram grundläggande värdefrågor, som fred, förståelse och rättvisa samt öppnar för förståelse också av andra trosriktningar, blir den ett viktigt och fördjupande komplement till politiken i en komplex värld. Det kanske tydligaste internationella exemplet på detta är sanning- och försoningsarbetet i Sydafrika. Där har religionen bidragit med redskap som de politiska strukturerna normalt saknar.

Som ett svar på den ökande politiska rollen för religion, och i synnerhet i fundamentalistisk tappning, ser vi också en växande militant sekularism, som tydligt sammandrabbade med islam i t.ex. den danska så kallade karikatyrkrisen och delvis också i den svenska så kallade rondellhunds-diskussionen. Socialdemokratin måste uppmuntra olika sätt att tolka livets insida, t.ex. i konst, kultur och religion i kombination med att vi som parti värnar den enskilda människans rättigheter och frigörelse.

Rättighetsperspektivet är avgörande för att hantera de kultur- och religionsmotsättningar som följer i globaliseringens spår. Stärkta rättigheter för minoriteter, väl förankrade i majoritetssamhället, är en viktig nyckel. Men globaliseringen kräver också en intellektuell vilja och förmåga att formulera politik som ger utrymme för olika slags rättigheter i förhållande till och parallellt med varandra – t.ex. religionsfrihet och yttrandefrihet.

Skillnaden mellan en konstruktiv och destruktiv roll för religionen kan beskrivas som två olika sätt att förhålla sig till sanning. Antingen ser man sanningen som något exklusivt som man själva erövrat och ängsligt vill skydda mot alla utmaningar. Det ger en fundamentalism som utmärker den religiösa högern. För dessa blir dialog och det annorlunda ett hot. Eller också ser man sanningen som något alla har att söka. Då blir dialog och samspel också med andra religioner och oliktankande en tillgång. Detta nyfikna sanningssökande utmärker den religiösa vänstern. I denna konstruktiva dialog bär varje människa en längtan efter mening och denna längtan förenar över religionsgränser.

Religionen återkomst till det offentliga livet har överraskat många. Det gäller både i internationell politik och i Sverige. De buddistiska munkarnas roll i protesterna mot diktaturen i Burma, kyrkornas roll i försoningsprocessen i Sydafrika, George W Bushs och den kristna högerns politiska dagordning, katolska kyrkans inflytande över sexualpolitiken och relationerna mellan könen i stora delar av världen och inflytandet av politisk islam i den muslimska världen är välkända inslag i världspolitik.

Även i den svenska samhällsdebatten har frågor om religion och politik fått ökat utrymme. Kyrkor och samfund går samman för att göra avtryck i politiken. Det gäller inte minst i flyktingpolitiken och biståndspolitik.

Som vi tidigare konstaterat innebär religionens ökade roll i samhällsdebatten både problem och möjligheter. Några ser detta till och med som ett hot mot den sekulära staten. Helt klart är att det sekulära samhällskontrakt som formulerades gentemot Svenska kyrkan och frikyrkorna i uppbyggandet av det moderna Sverige, och där religionen i huvudsak begränsades till den privata sfären, behöver utvecklas. Detta som ett resultat av ett mer komplext och mångkulturellt samhälle, där dessutom många människor har andra historiska erfarenheter än de som byggde det svenska folkhemmet.

Det är ett faktum att religiösa trosuppfattningar ofta får betydelse för människors politiska agerande. Religionen kan fungera som inspiration för politisk handling, oavsett om det rör solidaritet med utsatta grupper, synen på kvinnans ställning eller regeringsmaktens legitimitet. Religionen kan också fungera som normgivare, t ex i kontroversiella moralfrågor. Dessutom fyller den religiösa trosuppfattningen för många människor funktionen att skapa förståelse av t ex samhälls skeenden, på samma sätt som en sekulär ideologi. Genom att vara ett tolkningsmönster blir religionen för enskilda personer en riktninggivare i politiska frågor.

Socialdemokraterna har alltid förespråkat en sekulär stat, där religionsfriheten utgör en självklar del av ett öppet och demokratiskt samhälle. I linje med detta anser vi att staten ska vara religionsneutral. Det var därför viktigt att kyrkan skildes från staten. Religiösa argument kan inte ligga till grund för lagstiftning, men lagstiftningen ska erbjuda frihet för varje individ att ha sin tro eller ingen tro alls.

Theologiska och andliga frågor är inte i första hand politiska frågor utan tillhör i grunden varje människas privata sfär. Här har socialdemokratin inte anledning att ta ställning. Men de delar av religion som rör samhällsetik och kulturell identitet är politiska frågor där vi som parti måste ha ett förhållningssätt. Till socialdemokratin är alla välkomna som delar våra värderingar – oavsett vilken livsåskådning eller religion man bekänner sig till. Man kan som socialdemokrat vara agnostiker, ateist, buddhist, hindu, jude, kristen eller muslim – bara man står upp för demokrati, frihet, jämlikhet och solidaritet. Vi tror att majoriteten av troende människor i Sverige delar dessa grundläggande ideal. För dessa ska socialdemokratin vara det tydliga politiska alternativet.

Efter murens fall, med sina motsättningar mellan väst och öst, kapitalism och kommunism, demokrati och diktatur, vill nu en del beskriva de nya storkonflikterna som en kraftmätning mellan kristendom och islam. Detta gäller inte minst efter 11 september 2001.

Det är dock viktigt att komma ihåg att det finns skarpare motsättningar inom kristendomen och islam än mellan dessa världsreligioner. Det är fanatism och fundamentalism som är problemet, inte religion. All fundamentalism är av ondo, oavsett om den hämtar sin näring ur politiska eller religiösa övertygelser. I många konflikter har sociala och politiska skiljelinjer ”bäddats in” i religiösa uttrycksformer, eller så utnyttjas religionens roll som kulturbärare för att förstärka etniska eller sociala motsättningar.

Dessa sociala och politiska skiljelinjer måste synliggöras för att kunna hanteras. Vårt parti har – genom vår internationalism och vårt solidaritetsarbete samt vår starka förankring i folkrätt och mänskliga rättigheter – goda möjligheter och en stor trovärdighet i att främja en

religionsdialog för ökad förståelse och respekt, samt minskade fördomar mellan människor med olika religionstillhörighet. Därigenom klär vi av motsättningarna dess religiösa dräkt och synliggör underliggande sociala och politiska skiljelinjer – vilket i sin tur främjar våra värden om frihet, jämlikhet och solidaritet.

Användandet av slöja har blivit en laddad symbolfråga på många håll i världen, kanske allra mest i länder som Turkiet, Frankrike och Iran.

Socialdemokratin tar inte avstånd från användandet av slöja. Det är vars och ens ensak hur man vill klä sig. Det är lika självklart att en kvinna i Sverige har rätt att välja att bära slöja, som det borde vara för en kvinna i Afghanistan att ha rätt att inte bära slöja. Det offentliga bör inte ha några synpunkter på det, såvida det inte leder till praktiska problem. Vi är därför emot lagreglering.

Däremot tar socialdemokratin avstånd från en patriarkal kvinnoyn där slöjan blir ett uttryck för en objektifiering av kvinnan, en grunduppfattning om att kvinnan är mannens ägodel och därför inte får ses av någon annan man. Detta är ett uttryck inte bara för en gammaldags syn på kvinnan, utan också på mannen.

På samma sätt som vi tar avstånd från denna form av objektifiering av kvinnan, så tar vi också avstånd från den objektifiering som sker i västvärlden, fast med andra förtecken. Vi anser t ex att sexualiseringen av det offentliga rummet och reduceringen av kvinnor till objekt inom modeindustrin och i reklamen bidrar till att cementera den traditionella kvinnorollen.

Kvinnans kropp har på många sätt blivit ett slagfält. Det blir tydligt genom allt det ”pro-life”-rörelsen sprider över världen med hjälp av den amerikanska republikanska administrationen. Ett exempel är den sk ”Gag Rule”, som förbjuder frivilligorganisationer att ge kvinnor råd om abort. Den förbjuder också organisationer att hjälpa kvinnor till abortkliniker. Detta system återinförde Bushadministrationen under sitt första år vid makten, med stöd från den kristna högern. I vissa delstater i USA är aborträtten hotad. Fortfarande är aborter bannlysta på Irland. I Rumänien nekades under sommaren 2008 ett barn rätten till abort efter en våldtäkt. I Mellanöstern är abort kriminellt i en stor rad länder. Detta trots att uppskattningsvis 400 kvinnor dör varje dag på grund av farliga olagliga aborter. Detta är ett viktigt exempel varför det oacceptabelt att låta reaktionär politik och religion samspela för att begränsa mänskliga rättigheter.

Omvänt är det nödvändigt att söka politiskt samarbete också med religioner eller företrädare för dessa för att möta de utmaningar som finns i ett globaliserat och mångkulturellt samhälle

och kunna stärka både kvinnors och män rättigheter. Eller för att uttrycka det med Tjeckiens förre president Vaclav Havels ord:

”Vi lever i en värld där våra öden är mer knutna till varandra än någonsin förut, i en enda planetär civilisation. Det är samtidigt en värld med många kulturer som alltmer motsätter sig en civilisationernas förening. Detta alltigenom farliga tillstånd måste vi förändra... Endast ur en nyfödd känsla av globalt ansvar kan växa ett system av instrument att möta alla hot som mänskligheten själv har skapat... Ett stilla liv på randen av en vulkan är illusoriskt...
I dagens värld angår allt alla.”

För oss socialdemokrater är det en självklar uppgift att samarbeta med rörelser och strömningar i den religiösa sfären som delar våra värderingar. Vi har i alla tider samverkat, och kommer också i fortsättningen att samverka, med de rörelser som värnar våra värden om frihet, jämlikhet och solidaritet, oavsett om värdegrunden utgörs av ideologiska, politiska eller religiösa övertygelser.

